

DECIZIA Nr.302
din 4 mai 2017

**referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.281 alin.(1)
lit.b) din Codul de procedură penală**

Publicată în Monitorul Oficial nr.566 din 17.07.2017

Valer Dorneanu	— președinte
Marian Enache	— judecător
Petre Lăzăroiu	— judecător
Mircea Ștefan Minea	— judecător
Daniel-Marius Morar	— judecător
Mona-Maria Pivniceru	— judecător
Livia Doina Stanciu	— judecător
Varga Attila	— judecător
Daniela Ramona Marițiu	— magistrat-asistent

1. Pe rol se află soluționarea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art.281 alin.(1) din Codul de procedură penală, excepție ridicată de Cristinel Mocioi în Dosarul nr.3.914/103/2014 al Tribunalului Neamț — Secția penală, de Ovidiu Eugen Knobloch în Dosarul nr.86/102/2016/a1 al Curții de Apel Târgu Mureș — Secția penală și pentru cauze cu minori și de familie, de Budi Rua Doru în Dosarul nr.1.474/88/2016 al Tribunalului Tulcea — Secția penală, precum și de Delia Marina Podea în Dosarul nr.4.014/108/2016/a1 al Curții de Apel Timișoara — Secția penală. Excepția formează obiectul dosarelor Curții Constituționale nr.1.068D/2016, nr.1.478D/2016, nr.1.609D/2016 și nr.2.320D/2016.

2. Dezbaterile au avut loc în ședința publică din 25 aprilie 2017, cu participarea reprezentantului Ministerului Public, procuror Cosmin Grancea, și au fost consemnate în încheierea de ședință din acea dată, când, având în vedere cererea de întrerupere a deliberărilor pentru o mai bună studiere a problemelor ce formează obiectul cauzei, în temeiul dispozițiilor art.57 și art.58 din Legea nr.47/1992, Curtea a amânat pronunțarea pentru data de 4 mai 2017, când a pronunțat prezenta decizie.

CURTEA,

având în vedere actele și lucrările dosarului, reține următoarele:

3. Prin Încheierea din 26 mai 2016, pronunțată în Dosarul nr.3.914/103/2014, **Tribunalul Neamț — Secția penală a sesizat Curtea Constituțională cu excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.281 alin.(1) din Codul de procedură penală**, excepție ridicată de Cristinel Mocioi, cu ocazia soluționării unei cauze penale.

4. Prin Încheierea din 29 iulie 2016, pronunțată în Dosarul nr.86/102/2016/a1, **Curtea de Apel Târgu Mureș — Secția penală și pentru cauze cu minori și de familie a sesizat Curtea Constituțională cu excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.281 alin.(1) lit.b) din Codul de procedură penală**, excepție ridicată de Ovidiu Eugen Knobloch, cu ocazia soluționării unei cauze penale.

5. Prin Încheierea din 10 august 2016, pronunțată în Dosarul nr.1.474/88/2016, **Tribunalul Tulcea — Secția penală a sesizat Curtea Constituțională cu excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.281 alin.(1) din Codul de procedură penală**, excepție ridicată de Budi Rua Doru, cu ocazia soluționării unei cauze penale.

6. Prin Încheierea din 20 octombrie 2016, pronunțată în Dosarul nr.4.014/108/2016/a1, **Curtea de Apel Timișoara — Secția penală a sesizat Curtea Constituțională cu excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.281 alin.(1) lit.b) din Codul de procedură penală**, excepție ridicată de Delia Marina Podea, cu ocazia soluționării unei cauze penale.

7. **În motivarea excepției de neconstituționalitate**, autorii acesteia susțin că, deși regulile privind competența organelor de cercetare penală reprezintă reguli de ordine publică, sancțiunea nerespectării lor, în concepția noii reglementări, este doar nulitatea relativă. Astfel, dispozițiile criticate sancționează cu nulitatea absolută doar încălcarea prevederilor privind competența instanțelor judecătorești, iar nu și nerespectarea regulilor de competență de către organele de cercetare penală, încălcându-se dreptul inculpatului la un proces echitabil, precum și dreptul acestuia la apărare.

8. Prin faptul că dispozițiile criticate nu sancționează cu nulitatea absolută urmărirea penală efectuată de către un organ de urmărire penală necompetent se ajunge la încălcarea prevederilor art.1 alin.(3) din Constituție, care prevăd că România este stat de drept, principiu care are la bază două idei fundamentale, respectiv cea de garanție a libertății individului, prin primatul dreptului, și cea de raționalizare a actului de exercitare a puterii, prin crearea unui sistem instituțional și normativ ierarhizat. Așa fiind, principiul statului de drept se opune arbitrarului, or prin sancționarea cu nulitatea relativă a urmării penale efectuate de către un organ necompetent se reglementează posibilitatea parchetelor de a-și alege competența după propria voință. Mai mult, sancționarea doar cu nulitatea relativă a încălcării dispozițiilor privind competența organului de urmărire penală determină necesitatea dovedirii vătămării, sarcină aproape imposibil de realizat.

9. Autorii excepției apreciază, de asemenea, că o altă componentă a statului de drept este aceea a respectării normelor cu forță juridică superioară și a supremației legii. Sancționarea cu nulitatea relativă a efectuării anchetei de către organul necompetent conduce, de fapt, la inaplicabilitatea textului de lege care stabilește imperativ competența organului de urmărire penală.

10. Totodată, autorii excepției susțin că respectarea normelor de competență materială reglementate de legiuitor pentru desfășurarea activității de urmărire penală reprezintă una dintre condițiile ce trebuie îndeplinite în mod obligatoriu pentru ca procesul penal să se desfășoare în condiții de legalitate, iar activitatea de urmărire penală să nu devină un act arbitrar. Nesancționarea încălcării normelor referitoare la competența materială a organelor de urmărire penală lasă loc arbitrarului în desfășurarea acestei activități, plasând astfel faza de urmărire penală sub semnul unei legalități incerte. Autorii apreciază că regimul nulității absolute, instituit prin dispozițiile criticate, trebuie să aibă o aplicare unitară și indivizibilă pe parcursul întregului proces penal, indiferent că procesul se află în faza de urmărire penală sau de judecată, doar astfel putându-se asigura respectarea obligatorie a legii, potrivit principiului fundamental reglementat de art.1 alin.(5) din Constituție.

11. **Tribunalul Neamț — Secția penală** apreciază că excepția de neconstituționalitate este neîntemeiată, în condițiile în care orice persoană care se consideră vătămată în drepturile sale prin efectuarea actelor de urmărire penală de un organ necompetent poate invoca această nulitate într-un anumit termen. Faptul că această încălcare nu este prevăzută ca o nulitate absolută este justificată de împrejurarea că actele efectuate de un organ necompetent pot fi acceptate de inculpat sau de celelalte părți, dacă apreciază că prin aceasta nu li s-a produs nicio vătămare a drepturilor de care beneficiază.

12. **Curtea de Apel Târgu Mureș — Secția penală și pentru cauze cu minori și de familie** apreciază că excepția de neconstituționalitate este neîntemeiată.

13. **Tribunalul Tulcea — Secția penală** apreciază că excepția de neconstituționalitate este neîntemeiată.

14. **Curtea de Apel Timișoara — Secția penală** apreciază că excepția de neconstituționalitate este întemeiată, în condițiile în care prin nerespectarea dispozițiilor referitoare la competența materială și/sau funcțională s-ar putea ajunge la situația în care un procuror ce funcționează în cadrul unui parchet de pe lângă o instanță să poată efectua acte de urmărire penală sau să delege această atribuție către lucrători anume desemnați, fără ca actele întocmite de acesta cu nerespectarea dispozițiilor referitoare la competență să poată atrage nulitatea absolută, ci doar nulitatea relativă, persoana cercetată fiind obligată, în acest caz, să facă dovada unei vătămări.

15. Potrivit prevederilor art.30 alin.(1) din Legea nr.47/1992, actele de sesizare au fost comunicate președinților celor două Camere ale Parlamentului, Guvernului și Avocatului Poporului, pentru a-și exprima punctele de vedere asupra excepției de neconstituționalitate.

16. **Guvernul**, în dosarele nr.1.068D/2016, nr.1.478D/2016 și nr.1.609D/2016, arată că autorii excepției exprimă critici care vizează neinclusiunea între motivele de nulitate absolută a nerespectării dispozițiilor privitoare la competența materială a organelor de urmărire penală; așadar, prin invocarea excepției se contestă nu ceea ce legea prevede, ci ceea ce legea nu prevede, urmărindu-se completarea dispozițiilor art.281 alin.(1) din Codul de procedură penală cu un nou caz de nulitate absolută. Întrucât, potrivit art.2 alin.(3) din Legea nr.47/1992, Curtea Constituțională se pronunță numai asupra constituționalității actelor cu privire la care a fost sesizată, fără a putea modifica sau completa prevederile supuse controlului, Guvernul apreciază că excepția de neconstituționalitate este inadmisibilă.

17. Guvernul, în Dosarul nr.2.320D/2016, apreciază că cele reținute de Curtea Constituțională în Decizia nr.840 din 8 decembrie 2015 sunt valabile, *mutatis mutandis*, și în ceea ce privește prezenta cauză, excepția fiind neîntemeiată. Astfel, dispozițiile legale criticate sunt conforme și cu dispozițiile art. 132 alin.(1) din Constituție, câtă vreme art.281 alin.(1) lit. b) din Codul de procedură penală nu conține prevederi care să contravină textelor constituționale care stabilesc faptul că procurorii își desfășoară activitatea potrivit principiului legalității, al imparțialității și al controlului ierarhic, sub autoritatea ministrului justiției.

18. **Avocatul Poporului** apreciază că excepția de neconstituționalitate este inadmisibilă, deoarece

autorii excepției tind la completarea textului legal, prin adăugirea, în enumerarea cazurilor care atrag nulitatea absolută, a celui privitor la necompetența organului de urmărire penală.

19. **Președinții celor două Camere ale Parlamentului** nu au comunicat punctele lor de vedere asupra excepției de neconstituționalitate.

CURTEA,

examinând actele de sesizare, punctele de vedere ale Guvernului și Avocatului Poporului, rapoartele întocmite de judecătorul-raportor, susținerile părții prezente, concluziile procurorului, concluziile scrise depuse la dosar, dispozițiile legale criticate, raportate la prevederile Constituției, precum și Legea nr.47/1992, reține următoarele:

20. Curtea Constituțională a fost legal sesizată și este competentă, potrivit dispozițiilor art.146 lit.d) din Constituție, precum și ale art.1 alin.(2), ale art.2, 3, 10 și 29 din Legea nr.

47/1992, să soluționeze excepția de neconstituționalitate.

21. Examinând actele de sesizare, Curtea observă că, în dosarele nr.1.068D/2016 și nr.1.609D/2016, a fost sesizată cu excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.281 alin.(1) din Codul de procedură penală, iar, în dosarele nr.1.478D/2016 și nr.2.320D/2016, a fost sesizată cu excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.281 alin.(1) lit.b) din Codul de procedură penală. Având în vedere că nulitatea absolută a nerespectării dispozițiilor referitoare la competența materială și competența personală a instanțelor judecătorești este reglementată în cuprinsul lit.b) a alin.(1) al art.281 din Codul de procedură penală, Curtea apreciază că **obiectul excepției de neconstituționalitate** îl constituie dispozițiile art.281 alin.(1) lit.b) din Codul de procedură penală, cu următorul conținut: *„Determină întotdeauna aplicarea nulității încălcarea dispozițiilor privind: [...] b) competența materială și competența personală a instanțelor judecătorești, atunci când judecata a fost efectuată de o instanță inferioară celei legal competente;”*.

22. Autorii excepției de neconstituționalitate susțin că textul criticat contravine prevederilor constituționale cuprinse în art.1 alin.(3) referitor la statul de drept, art.1 alin.(5) potrivit căruia, în România, respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor este obligatorie, art.21 alin.(3) referitor la dreptul părților la un proces echitabil, art.24 referitor la dreptul la apărare, precum și în art.132 referitor la statutul procurorilor. De asemenea sunt invocate prevederile art.6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

23. Examinând excepția de neconstituționalitate, Curtea reține că normele care reglementează competența organelor judiciare reprezintă o constantă în cadrul reglementărilor procesual penale privind „nulitățile”. Astfel, potrivit art.98 din Codul de procedură penală din 1936, republicat în broșura din data de 13 februarie 1948, *„dispozițiile relative la competența după materie sau după calitatea persoanei, compunerea instanței și prezența procurorului, prezența inculpatului în cazurile și formele stabilite de lege, punerea în mișcare a acțiunii penale și sesizarea instanței sînt întotdeauna prescrise sub pedeapsa de nulitate. Această nulitate nu poate fi înlăturată în niciun mod; ea poate fi propusă în orice stare a procesului și trebuie să fie pronunțată chiar din oficiu”*.

24. În ceea ce privește Codul de procedură penală din 1968, Curtea reține că materia nulităților era reglementată în titlul V, capitolul VI, art.197. Potrivit alin.2 al art.197, *„Dispozițiile relative la competența după materie sau după calitatea persoanei, la sesizarea instanței, la compunerea acesteia și la publicitatea ședinței de judecată sunt prevăzute sub sancțiunea nulității...”*. Totodată, alin.3 al aceluiași articol prevedea că *„Nulitatea prevăzută în alin.2 nu poate fi înlăturată în niciun mod. Ea poate fi invocată în orice stare a procesului și se ia în considerare chiar din oficiu”*.

25. Curtea observă că legiuitorul Codului de procedură penală din 1936 și al celui din 1968 au avut în vedere atât competența materială și după calitatea persoanei a instanței de judecată, cât și cea a organului de urmărire penală. Astfel, din perspectiva competenței materiale și după calitatea persoanei a organului de urmărire penală, nerespectarea dispozițiilor procedurale în materie atrăgea întotdeauna sancțiunea nulității absolute, aceasta putând fi pusă în dezbatere, inclusiv din oficiu, în orice stare a procesului.

26. Referitor la Codul de procedură penală intrat în vigoare la 1 februarie 2014, Curtea reține că nulitățile absolute sunt reglementate la art.281, dispozițiile art.281 alin.(1) lit.b) din Codul de procedură penală dispunând în sensul că *„Determină întotdeauna aplicarea nulității încălcarea dispozițiilor privind: (...) b) competența materială și competența personală a instanțelor judecătorești, atunci când judecata a fost efectuată de o instanță inferioară celei legal competente;”*, iar cele ale art. 281 alin.(3) în sensul că *„Încălcarea dispozițiilor legale prevăzute la alin.(1) lit.a)—d) poate fi invocată în orice stare a procesului”*. Astfel, Curtea reține că și în concepția noii reglementări nulitatea absolută se constată din oficiu sau la cerere, încălcarea dispozițiilor legale prevăzute la art.281 alin. (1) lit.b) din Codul de procedură penală putând fi invocată în orice stare a procesului.

27. Din ansamblul dispozițiilor art.281 din Codul de procedură penală, Curtea constată că noua reglementare a reformat materia nulităților, aducând modificări în conținutul dispozițiilor ce

reglementează regimul acestora, una dintre aceste modificări privind scoaterea din categoria nulităților absolute a nerespectării dispozițiilor referitoare la competența materială și după calitatea persoanei a organului de urmărire penală. Astfel, în concepția noului Cod de procedură penală, nerespectarea dispozițiilor procedurale referitoare la competența materială și după calitatea persoanei a organului de urmărire penală atrage sancțiunea nulității relative, iar nu a nulității absolute.

28. În consecință, în prezent, în cazul nerespectării acestor dispoziții procedurale, devin aplicabile prevederile art.282 din Codul de procedură penală referitoare la instituția nulității relative. Astfel, încălcarea dispozițiilor procedurale referitoare la competența materială și după calitatea persoanei a organului de urmărire penală determină nulitatea actului atunci când prin nerespectarea cerinței legale s-a adus o vătămare drepturilor părților ori ale subiecților procesuali principali, care nu poate fi înlăturată altfel decât prin desființarea actului.

29. Curtea observă că, potrivit art.282 alin.(3) și (4) din Codul de procedură penală, această nulitate se poate invoca în cursul sau imediat după efectuarea actului ori cel mai târziu până la închiderea procedurii de cameră preliminară, dacă încălcarea a intervenit în cursul urmăririi penale sau în această procedură; cel mai târziu până la primul termen de judecată cu procedura legal îndeplinită, dacă încălcarea a intervenit în cursul urmăririi penale, când instanța a fost sesizată cu un acord de recunoaștere a vinovăției; până la următorul termen de judecată cu procedura completă, dacă încălcarea a intervenit în cursul judecății. Consecința neinvocării nulității relative în termenul prevăzut de lege determină acoperirea acestui viciu. De asemenea, viciul se acoperă și în situația în care persoana interesată a renunțat în mod expres la invocarea nulității.

30. În acest context, Curtea constată că nulitatea reprezintă sancțiunea procedurală ce invalidează actele procedurale existente, care au luat însă ființă prin nerespectarea dispozițiilor legale, prin omisiunea sau cu încălcarea formelor prescrise de lege. Nulitățile pot fi clasificate în nulități exprese și nulități virtuale. Nulitățile exprese intervin în cazul încălcării unor dispoziții legale anume individualizate de legiuitor, iar nulitățile virtuale pot interveni în cazul nerespectării unor dispoziții legale, altele decât cele individualizate de legiuitor.

31. După modul de aplicare și efectele pe care le produc, se deosebesc nulități absolute, care intervin în cazurile prevăzute de art.281 alin.(1) din Codul de procedură penală și nulități relative, care sunt, de regulă, cele virtuale și sunt incidente în cazul încălcării oricărei altei dispoziții legale decât cele prevăzute în art.281 alin.(1) din Codul de procedură penală (deci altele decât cele a căror încălcare atrage sancțiunea nulității absolute).

32. Astfel, Curtea constată că în cazul nulităților absolute, vătămarea procesuală este prezumată *iuris et de iure*, neexistând o condiție în sensul dovedirii existenței acesteia, pe când în cazul nulităților relative vătămarea produsă prin nerespectarea legii trebuie dovedită de cel care invocă această sancțiune. Chiar și dovedită fiind, se va constata incidența nulității relative numai dacă vătămarea nu poate fi înlăturată decât prin anularea actului. Nulitatea relativă poate fi invocată de procuror, suspect, inculpat, celelalte părți sau persoana vătămată, atunci când există un interes procesual propriu în respectarea dispoziției legale încălcate, pe când nulitatea absolută se constată din oficiu sau la cerere, fără a exista nicio circumstanțiere în ceea ce privește necesitatea existenței unui interes procesual propriu. Totodată, momentul până la care nulitatea poate fi invocată este diferit reglementat, în ceea ce privește nulitățile relative fiind incidente dispozițiile art.282 alin. (3) și (4) din Codul de procedură penală, iar în ceea ce privește nulitățile absolute sunt incidente dispozițiile art.281 alin. (3) și (4) din același act normativ. Constatarea nulității, indiferent dacă aceasta este absolută sau relativă, determină lipsirea de efecte juridice a actului afectat, din momentul efectuării acestuia, iar nu din momentul constatării nulității.

33. Referitor la materia nulităților, Curtea observă că instanța de contencios constituțional a constatat că „nulitatea reprezintă o sancțiune procedurală extremă, care intervine numai atunci când alte remedii nu sunt posibile. Cum însă nu orice încălcare a unei norme procedurale provoacă o vătămare care să nu poată fi reparată decât prin anularea actului, legiuitorul a instituit regula potrivit căreia nulitatea actului făcut cu încălcarea dispozițiilor legale care reglementează desfășurarea procesului penal intervine numai atunci când s-a adus o vătămare ce nu poate fi înlăturată în alt mod. Această reglementare reflectă preocuparea legiuitorului de a salva actele procedurale care, deși inițial nu au respectat formele procedurale, își pot atinge scopul prin completarea sau refacerea lor. Nimic nu împiedică persoana interesată ca, în ipoteza în care există o vătămare ce nu poate fi înlăturată, să invoce și să dovedească vătămarea pretinsă” (Decizia nr.113 din 24 februarie 2005, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.215 din 14 martie 2005; Decizia nr.403 din 14 iulie 2005, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.697 din 3 august 2005).

34. Totodată, Curtea a reținut că nulitatea relativă este o nulitate virtuală, ce derivă din principiul fundamental al legalității și rezultă din încălcarea dispozițiilor legale referitoare la desfășurarea procesului penal, altele decât cele expres prevăzute de lege, care atrag nulitatea absolută. Aceasta se caracterizează prin faptul că intervine atunci când prin încălcarea dispozițiilor legale s-a produs o vătămare drepturilor participanților la procesul penal (procuror, părți și subiecții procesuali principali), că

aceasta trebuie invocată într-o anumită etapă a procesului penal sau într-un anumit moment procesual, prevăzut de lege, că aceasta se acoperă atunci când titularii dreptului de a o invoca nu își exercită acest drept în termenul de decădere prevăzut de lege și prin faptul că subiecții procesuali care pot invoca nulitatea relativă trebuie să aibă calitatea prevăzută de lege, precum și un interes procesual propriu în respectarea dispoziției legale pretins încălcate. Așadar, cazurile în care poate fi invocată nulitatea relativă sunt, teoretic, foarte numeroase, fiind reprezentate de toate încălcările unor dispoziții procesuale penale, altele decât cele pentru care poate fi invocată nulitatea absolută. Spre deosebire de nulitatea relativă, nulitatea absolută se caracterizează prin faptul că nu poate fi înlăturată în niciun fel, poate fi invocată în orice stare a procesului penal, cu excepția cazurilor prevăzute la art.281 alin.(1) lit.e) și f) din Codul de procedură penală, care pot fi invocate în condițiile prevăzute la art.281 alin.(4) din același cod, și poate fi luată în considerare din oficiu. Aceasta determină întotdeauna anularea actelor procesuale și procedurale efectuate cu încălcarea dispozițiilor prevăzute de lege (Decizia nr.840 din 8 decembrie 2015, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.120 din 16 februarie 2016, paragrafele 19 și 20).

35. Raportând aceste concluzii la materia aflată în discuție, Curtea apreciază că trebuie analizat în ce măsură reglementarea cazurilor în care poate fi invocată nulitatea absolută — în speță eliminarea din categoria nulităților absolute a nerespectării dispozițiilor referitoare la competența materială și după calitatea persoanei a organului de urmărire penală — se constituie într-o încălcare a principiilor, valorilor și exigențelor constituționale.

36. Din această perspectivă, Curtea observă că, în prezent, nulitatea absolută intervine în cazul încălcării normelor referitoare la compunerea completului de judecată; competența materială și competența personală a instanțelor judecătorești, atunci când judecata a fost efectuată de o instanță inferioară celei legal competente; publicitatea ședinței de judecată; participarea procurorului, atunci când participarea sa este obligatorie potrivit legii; prezența suspectului sau a inculpatului, atunci când participarea sa este obligatorie potrivit legii; asistarea de către avocat a suspectului sau a inculpatului, precum și a celorlalte părți, atunci când asistența este obligatorie; adică, în cazul încălcării unor norme care au un caracter esențial în desfășurarea procesului penal.

37. În legătură cu dispozițiile referitoare la competența materială și după calitatea persoanei a organului de urmărire penală, Curtea observă că începând cu Codul de procedură penală din 1936 și până la 1 februarie 2014 (deci pe parcursul unei perioade însemnate de timp) a existat o prezumție absolută că încălcarea acestor norme produce o vătămare. În doctrină, s-a subliniat faptul că unele dintre dispozițiile care reglementează desfășurarea procesului penal au fost selectate de legiuitor și înscrise în art.197 alin.2 din Codul de procedură penală din 1968, încălcarea lor fiind considerată atât de gravă, încât atrăgea întotdeauna nulitatea actelor efectuate cu încălcarea lor.

38. Astfel, din analiza succesiunii în timp a dispozițiilor ce reglementează cazurile de nulitate absolută, concluzia care se impune este că, în prezent, legiuitorul a apreciat că încălcarea dispozițiilor referitoare la competența materială și după calitatea persoanei a organului de urmărire penală nu mai reprezintă o încălcare atât de gravă încât să determine incidența nulității absolute.

39. Din această perspectivă, Curtea observă că, în analiza scopului pentru care o măsură legislativă a fost adoptată, instanța de contencios constituțional a avut în vedere fie expunerea de motive a actului respectiv (a se vedea Decizia nr.462 din 17 septembrie 2014, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.775 din 24 octombrie 2014), fie elemente legislative ce conturează scopul avut în vedere de legiuitor (a se vedea Decizia nr.279 din 23 aprilie 2015, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.431 din 17 iunie 2015). Referitor la reglementarea nulităților în noul Cod de procedură penală, Curtea reține că în Expunerea de motive s-a arătat că „dacă în ceea ce privește reglementările privind termenele, cheltuielile judiciare, modificarea actelor procedurale, îndreptarea erorilor materiale și înlăturarea unor omisiuni vădite, proiectul nu aduce modificări semnificative față de actuala reglementare, instituția juridică a nulităților actelor procesuale și procedurale cunoaște în cuprinsul proiectului câteva modificări menite a sistematiza problematica specifică. Astfel, proiectul propune, ca element de noutate, reglementarea efectelor nulității asupra actelor procesuale ori procedurale, precum și a actelor subsecvente celui lovit de nulitate. Din rațiuni de sistematizare au fost dezvoltate în cuprinsul proiectului, în mod distinct, particularitățile dihotomiei nulitate absolută — nulitate relativă într-o manieră clară, neechivocă”. Astfel, în cauza de față, Curtea observă că expunerea de motive care însoțește proiectul actului normativ nu face nicio referire la motivul eliminării acestui caz de nulitate absolută.

40. Prin urmare, Curtea apreciază că trebuie stabilit în ce măsură noua reglementare a re poziționat rolul organului de urmărire penală și implicit importanța normelor ce stabilesc competențele acestuia în procesul penal. Sub aceste aspecte, Curtea reține că în Expunerea de motive se precizează că „proiectul a regândit poziția procurorului în cadrul organelor de urmărire penală, precum și competența acestuia. [...] Proiectul are în vedere și regândirea poziției procurorului în cadrul organelor de urmărire penală, precum și a competenței acestuia, în sensul întăririi rolului principal al procurorului de a conduce

și supraveghea activitatea de urmărire penală desfășurată de organele de cercetare penală ale poliției judiciare ori de organele de cercetare penală speciale, iar nu de a efectua obligatoriu urmărirea penală”.

41. Așa fiind, Curtea observă că dispozițiile Codului de procedură penală realizează o delimitare clară a funcțiilor judiciare, prin reglementarea, în mod distinct, a etapelor procesului penal și a competenței organelor implicate în realizarea lor. Astfel, potrivit dispozițiilor art.3 alin.(1) din Codul de procedură penală, în procesul penal se exercită următoarele funcții judiciare: funcția de urmărire penală; funcția de dispoziție asupra drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei în faza de urmărire penală; funcția de verificare a legalității trimiterii ori netrimiterii în judecată; funcția de judecată.

42. Totodată, Curtea reține că, potrivit art.3 alin.(4) din Codul de procedură penală, în exercitarea funcției de urmărire penală, procurorul și organele de cercetare penală strâng probele necesare pentru a se constata dacă există sau nu temeiuri de trimitere în judecată. Această dispoziție trebuie coroborată cu cea cuprinsă în art.285 alin.(1) din același act normativ, care dispune că urmărirea penală are ca obiect strângerea probelor necesare cu privire la existența infracțiunilor, la identificarea persoanelor care au săvârșit o infracțiune și la stabilirea răspunderii penale a acestora, pentru a se constata dacă este sau nu cazul să se dispună trimiterea în judecată. De asemenea, trebuie avute în vedere și dispozițiile art.55 și ale art.56 din Codul de procedură penală, care detaliază categoria organelor de urmărire penală și competența acestora.

43. Astfel, din analiza coroborată a dispozițiilor legale precitate, Curtea constată următoarele: competența funcțională a procurorului este aceea de a efectua urmărirea penală în cauzele prevăzute de lege și de a conduce și controla nemijlocit activitatea de urmărire penală a poliției judiciare și a organelor de cercetare penală speciale, prevăzute de lege; în exercitarea funcției de urmărire penală și de supraveghere a cercetărilor penale, procurorul și organele de cercetare penală, pe care le supraveghează, au ca atribuție strângerea probelor al căror rol și scop este acela de a servi ca temei de trimitere sau netrimitere în judecată; procurorul sesizează judecătorul de drepturi și libertăți și instanța de judecată; exercită acțiunea penală; exercită acțiunea civilă, în cazurile prevăzute de lege; încheie acordul de recunoaștere a vinovăției, în condițiile legii; formulează și exercită contestațiile și căile de atac prevăzute de lege împotriva hotărârilor judecătorești; îndeplinește orice alte atribuții prevăzute de lege.

44. În ceea ce privește faza urmăririi penale, Curtea reține că aceasta este cea dintâi etapă a procesului penal, premergătoare judecării, ce se desfășoară conform unei proceduri nepublice și are ca obiect strângerea probelor necesare cu privire la existența infracțiunilor, la identificarea persoanelor care au săvârșit o infracțiune și la stabilirea răspunderii penale a acestora, pentru a se constata dacă este sau nu cazul să se dispună trimiterea în judecată (a se vedea și Decizia nr.23 din 20 ianuarie 2016, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.240 din 31 martie 2016, paragraful 19).

45. De asemenea, Curtea constată că, în literatura de specialitate, numeroși autori au subliniat importanța urmăririi penale ca fază distinctă a procesului penal. Astfel, în unele opinii se arată că necesitatea de a contracara activitatea infracțională a condus la înființarea unor organe specializate care să realizeze anumite activități specifice într-o fază premergătoare desfășurării judecării. Astfel, s-a simțit nevoia înființării unor organe specializate în descoperirea infracțiunilor, identificarea și prinderea infractorilor în vederea trimiterii lor în judecată. Aceste organe au o competență bine determinată prin lege și își desfășoară activitatea în faza de urmărire penală. În lumina dispozițiilor Codului de procedură penală în vigoare, urmărirea penală are un conținut și o desfășurare riguros limitate la ceea ce este necesar pentru a atinge scopul acestei faze procesuale și al procesului penal în general.

46. Astfel, Curtea observă că, potrivit art.89 alin.(1) din Legea nr.304/2004 privind organizarea judiciară, pe lângă fiecare curte de apel, tribunal, tribunal pentru minori și familie și judecătore funcționează un parchet, iar, potrivit secțiunii 1 a capitolului II din același act normativ, pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție funcționează, de asemenea, un parchet. Totodată, Curtea reține că, potrivit art.56 alin.(6) din Codul de procedură penală, este competent să efectueze ori, după caz, să conducă și să supravegheze urmărirea penală procurorul de la parchetul corespunzător instanței care, potrivit legii, judecă în primă instanță cauza, cu excepția cazurilor în care legea prevede altfel. Având în vedere aceste aspecte, Curtea constată că urmărirea penală în cazul infracțiunilor de o complexitate redusă este prevăzută în competența parchetelor ce funcționează pe lângă judecătorii, pe când, în cazul infracțiunilor complexe, competența de a efectua urmărirea penală este dată unor parchete ce funcționează pe lângă instanțe de grad superior.

47. Totodată, Curtea reține că accederea în funcție, precum și întregul parcurs profesional al procurorilor sunt reglementate prin dispozițiile Legii nr.303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor. Astfel, promovarea procurorilor se face, potrivit art.43 alin.(1) din Legea nr.303/2004, numai prin concurs organizat la nivel național, în limita posturilor vacante existente. De asemenea, potrivit art.44 alin.(1) din Legea nr.303/2004, pot participa la concursul de promovare la parchetele imediat superioare procurorii care au avut calificativul „foarte bine” la ultima evaluare, nu au fost sancționați disciplinar în ultimii 3 ani și îndeplinesc anumite condiții minime de vechime.

48. Așa fiind, Curtea apreciază că nu poate fi de acceptat ca un parchet ierarhic inferior să efectueze sau să supravegheze urmărirea penală în cauze care, potrivit legii, sunt date în competența unui parchet ierarhic superior. De altfel, chiar dispozițiile art.325 din Codul de procedură penală permit preluarea de către un parchet, în vederea efectuării sau supravegheerii urmăririi penale, a cauzelor care nu sunt date, potrivit legii, în competența sa, dar, numai în cazul în care parchetul care preia cazul este un parchet ierarhic superior celui care are competența de a efectua sau supraveghea urmărirea penală.

49. În continuare, din perspectiva competenței materiale a organelor de urmărire penală, Curtea observă că, de regulă, urmărirea penală este realizată de poliția judiciară și de organele de cercetare penală speciale. Cu toate acestea, urmărirea penală se efectuează, în mod obligatoriu, de către procuror în cazurile prevăzute de dispozițiile art.56 alin.(3) din Codul de procedură penală și, în mod obligatoriu, de procurorul militar în cazul infracțiunilor săvârșite de militari, potrivit art.56 alin.(4) din același act normativ. Totodată, potrivit art.56 alin.(6) din Codul de procedură penală, este competent să efectueze ori, după caz, să conducă și să supravegheze urmărirea penală procurorul de la parchetul corespunzător instanței care, potrivit legii, judecă în primă instanță cauza, cu excepția cazurilor în care legea prevede altfel.

50. Pe de altă parte, Curtea constată că tocmai importanța urmăririi penale ca fază distinctă a procesului penal a determinat înființarea unor organe de urmărire penală cu competențe speciale. Spre exemplu, prin Legea nr.508/2004 a fost înființată Direcția de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism, în cadrul Ministerului Public, ca structură specializată în combaterea infracțiunilor de criminalitate organizată și terorism a Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, în prezent activitatea acesteia fiind reglementată de Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 78/2016; iar prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr.43/2002 a fost înființată Direcția Națională Anticorupție, ca structură cu personalitate juridică, în cadrul Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, cu competența de a cerceta infracțiuni de corupție și cele asimilate acestora.

51. În acest context, Curtea reține că înființarea unor structuri specializate presupune și o anumită competență specializată a acestora, strict determinată de lege, astfel că efectuarea sau supravegheerea urmăririi penale în cauze care excedează acestei competențe determină o deturnare a scopului normelor legale ce au stat la baza înființării acestor structuri specializate.

52. Având în vedere aceste aspecte, Curtea observă că, deși există modificări ale normelor ce guvernează urmărirea penală și implicit a competenței de realizare a acesteia, aceste modificări nu au determinat o diminuare a importanței acestei faze procesuale și nici a rolului pe care organul de urmărire penală îl ocupă în cadrul procesului penal, astfel încât să se desprindă o justificare rezonabilă a eliminării din categoria nulităților absolute a nerespectării dispozițiilor referitoare la competența materială și după calitatea persoanei a organului de urmărire penală.

53. În acest context, Curtea reține că, în doctrină, în ceea ce privește noțiunea de competență, s-a constatat că aceasta este inseparabilă de organele procesului penal, organele judiciare penale fiind repartizate după criteriile de competență prevăzute de lege asupra anumitor infracțiuni sau anumitor acte ori măsuri dintr-o anumită fază a procesului penal. Tocmai această circumstanțiere, delimitare și repartizare a exercițiului atribuțiilor organelor judiciare proiectează noțiunea competenței penale. În același timp, nici nu s-ar putea imagina exercițiul acestor atribuții fără aceste măsuri impuse prin organizarea competenței, ce determină însăși capacitatea pe care o au diferitele organe judiciare de a-și îndeplini funcțiile esențiale prevăzute de lege, respectiv asupra căror cauze penale, în ce grad și în ce circumscripție teritorială își pot exercita competențele.

54. În contextul celor anterior expuse, Curtea reține că, în jurisprudența sa, a statuat că o consecință a prevederilor art.1 alin.(5) din Legea fundamentală, care prevăd obligativitatea respectării, în România, a Constituției, a supremației sale și a legilor, este aceea că legiuitorul trebuie să reglementeze din punct de vedere normativ atât cadrul de desfășurare a procesului penal, cât și competența organelor judiciare și modul concret de realizare a fiecărei subdiviziuni, a fiecărei etape a procesului penal. Astfel, Curtea a constatat că legiuitorul trebuie să prevadă cu exactitate obligațiile pe care le are fiecare organ judiciar, care se impune a fi circumscrise modului concret de realizare a atribuțiilor acestora, prin stabilirea, în mod neechivoc, a operațiunilor pe care acestea le îndeplinesc în exercitarea atribuțiilor lor (Decizia nr.23 din 20 ianuarie 2016, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.240 din 31 martie 2016, paragrafele 15, 16).

55. Astfel, Curtea constată că reglementarea competențelor organelor judiciare reprezintă un element esențial ce decurge din principiul legalității, principiu ce se constituie într-o componentă a statului de drept. Aceasta deoarece o regulă esențială a statului de drept este aceea că atribuțiile/competențele autorităților sunt definite prin lege. Principiul legalității presupune, în principal, că organele judiciare acționează în baza competenței pe care legiuitorul le-a conferit-o, iar, subsecvent, presupune că acestea trebuie să respecte atât dispozițiile de drept substanțial, cât și pe cele de drept procedural incidente, inclusiv a normelor de competență. În acest sens, dispozițiile art.58 din Codul de procedură penală reglementează instituția verificării competenței de către organul de urmărire penală,

care este dator să își verifice competența imediat după sesizare, iar dacă constată că nu este competent să efectueze sau să supravegheze urmărirea penală, fie să dispună de îndată, prin ordonanță, declinarea de competență, fie să trimită de îndată cauza procurorului care exercită supravegherea, în vederea sesizării organului competent.

56. Pe de altă parte, în ceea ce privește legiuitorul, principiul legalității — componentă a statului de drept — îl obligă pe acesta să reglementeze în mod clar competența organelor judiciare. În acest sens, Curtea a statuat că legea trebuie să precizeze cu suficientă claritate întinderea și modalitățile de exercitare a puterii de apreciere a autorităților în domeniul respectiv, ținând cont de scopul legitim urmărit, pentru a oferi persoanei o protecție adecvată împotriva arbitrariului (Decizia nr.348 din 17 iunie 2014, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.529 din 16 iulie 2014, paragraful 17). Cu toate acestea, Curtea apreciază că sarcina legiuitorului nu poate fi considerată îndeplinită doar prin adoptarea unor reglementări relative la competența organelor judiciare. Având în vedere importanța regulilor de competență în materia penală, legiuitorului îi incumbă obligația de a adopta prevederi care să determine respectarea acesteia în practică, prin reglementarea unor sancțiuni adecvate aplicabile în caz contrar. Aceasta deoarece aplicarea efectivă a legislației poate fi obstrucționată prin absența unor sancțiuni corespunzătoare, precum și printr-o reglementare insuficientă sau selectivă a sancțiunilor relevante.

57. Astfel, deși este recunoscut faptul că nulitatea absolută nu poate interveni în cazul oricărei încălcări a normelor de procedură, Curtea apreciază că aceasta trebuie să fie incidentă atunci când normele de procedură încălcate reglementează un domeniu cu implicații decisive asupra procesului penal. Referitor la normele de competență, Curtea observă că, pentru buna desfășurare a activității organelor judiciare, se impune respectarea fermă a competenței lor materiale și după calitatea persoanei. Nerespectarea normelor legale privind competența materială și după calitatea persoanei produce o vătămare care constă în dereglarea mecanismului prin care este administrată justiția. Aceasta este și explicația pentru care încălcarea dispozițiilor legale privind această competență se sancționează în reglementarea anterioară cu nulitatea absolută.

58. Or, eliminarea din categoria nulităților absolute a nerespectării dispozițiilor referitoare la competența materială și după calitatea persoanei a organului de urmărire penală permite aplicarea în procesul penal a unui criteriu subiectiv de apreciere din partea organului de urmărire penală. Astfel, prin nereglementarea unei sancțiuni adecvate în cazul nerespectării de către organul de urmărire penală a competenței sale materiale și după calitatea persoanei, legiuitorul a creat premisa aplicării aleatorii a normelor de competență pe care le-a adoptat.

59. Pe de altă parte, Curtea reține că incidența nulității relative în cazul nerespectării dispozițiilor referitoare la competența materială și după calitatea persoanei a organului de urmărire penală determină în sarcina celui ce o invocă obligația dovedirii unui interes procesual propriu în respectarea dispoziției legale încălcate, a dovedirii unei vătămări a drepturilor sale prin nerespectarea dispoziției, a dovedirii imposibilității înlăturării acestei vătămări altfel decât prin desființarea actului.

60. În ceea ce privește vătămarea ce trebuie dovedită, Curtea observă că în doctrină s-a apreciat că, deși legea nu precizează în ce poate consta vătămarea procesuală, aceasta se poate constitui în încălcarea drepturilor pe care le au părțile în procesul penal. Totodată, în doctrină, s-a arătat că se poate defini vătămarea ca atingerea adusă principiilor fundamentale ale procesului penal din care rezultă posibilitatea de a nu se realiza scopul acestuia. De asemenea, s-a menționat că, prin vătămare, se poate înțelege orice atingere adusă justiției sau intereselor legitime ale părților. Atingerea se aduce părților din proces în cazul în care li se încalcă un drept procesual ori o garanție procesuală de natură a le asigura apărarea intereselor lor legitime în cursul procesului penal.

61. Așa fiind, din analiza dispozițiilor art.282 din Codul de procedură penală și a celor reținute de doctrină, Curtea constată că, în cazul nulității relative, vătămarea se referă la o încălcare a normelor ce are drept consecință o afectare a drepturilor procesuale ale persoanei îndreptățite de a o invoca. Astfel, teoretic, orice încălcare de către organul de urmărire penală a normelor relative la drepturile procesuale poate determina o vătămare independent de respectarea regulilor de competență ale acestuia. În consecință, demonstrarea vătămării va putea fi realizată prin relevarea consecințelor actului organului de urmărire penală, printr-o modalitate independentă, ce nu implică, întotdeauna, analiza respectării competenței acestuia. Cu alte cuvinte, încălcarea de către organul de urmărire penală a normelor relative la drepturile procesuale poate produce o vătămare, chiar și atunci când normele de competență au fost respectate, situație în care vătămarea e mai ușor de dovedit, fiind precis determinată.

62. Or, Curtea constată că dovedirea unei vătămări a drepturilor unei persoane exclusiv prin nerespectarea de către organul de urmărire penală a dispozițiilor referitoare la competența după materie și după persoană se transformă într-o probă greu de realizat de către cel interesat, ce echivalează, în fapt, cu o veritabilă *probatio diabolica*, și implicit determină încălcarea dreptului fundamental la un proces echitabil. Tocmai de aceea legiuitorul codurilor de procedură penală anterioare a prevăzut sub sancțiunea nulității absolute nerespectarea normelor de competență materială și după calitatea

persoanei a organului de urmărire penală, vătămarea procesuală fiind, în această situație, prezumată *iuris et de iure*.

63. Având în vedere aceste aspecte, Curtea constată că, prin eliminarea din categoria nulităților absolute a nerespectării dispozițiilor referitoare la competența materială și după calitatea persoanei a organului de urmărire penală, legiuitorul nu și-a îndeplinit obligația ce decurge din respectarea principiului legalității, ceea ce contravine art.1 alin.(3) și (5) și art.21 alin. (3) din Constituție.

64. Pentru considerentele expuse mai sus, în temeiul art.146 lit.d) și art.147 alin.(4) din Constituție, precum și al art. 1—3, al art.11 alin.(1) lit.A.d) și al art.29 din Legea nr.47/1992, cu majoritate de voturi,

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ
ÎN NUMELE LEGII
DECIDE:

Admite excepția de neconstituționalitate ridicată de Cristinel Mocioi în Dosarul nr.3.914/103/2014 al Tribunalului Neamț — Secția penală, de Ovidiu Eugen Knobloch în Dosarul nr.86/102/2016/a1 al Curții de Apel Târgu Mureș — Secția penală și pentru cauze cu minori și de familie, de Budi Rău Doru în Dosarul nr.1.474/88/2016 al Tribunalului Tulcea — Secția penală, de Delia Marina Podea în Dosarul nr.4.014/108/2016/a1 al Curții de Apel Timișoara — Secția penală și constată că soluția legislativă cuprinsă în dispozițiile art.281 alin.(1) lit.b) din Codul de procedură penală, care nu reglementează în categoria nulităților absolute încălcarea dispozițiilor referitoare la competența materială și după calitatea persoanei a organului de urmărire penală, este neconstituțională.

Definitivă și general obligatorie.

Decizia se comunică Guvernului, celor două Camere ale Parlamentului, Tribunalului Neamț — Secția penală, Curții de Apel Târgu Mureș — Secția penală și pentru cauze cu minori și de familie, Tribunalului Tulcea — Secția penală și Curții de Apel Timișoara — Secția penală și se publică în Monitorul Oficial al României, Partea I.

Pronunțată în ședința din data de 4 mai 2017.

WWW.LUMEAJUS.ro